УКРАЇНСЬКА СОЦІЯЛДЕМОКРАТІЯ РОСІЇ.

Ч. 7.

Іван Гилька.

ОРҐАНЇЗАЦІЯ Й БОРОТЬБА сїльських робітників.

I.

Софія.

1917 р.

ЕКОНОМІЯ.

1. Звідкіля взялись економії.

Хто не знає на селї сих величезних будинків, біля яких виднїють довгі ожереди соломи, червонїють незугарні велитнї-молотїлки, увесь день метушать ся десятки та сотнї людей—із кіньми, волами, хурґонами та ріжними машинами, а в ночі ходить та грізно окликає сторож!

— Мамо, ви підете сьогоднї в економію?—питає вранцї свою матїр мала дитина.

Бо воно так: сї постройки, що примостились десь із краю села, або в яру, у степу, та зовуть ся з усїма машинами та широкими ланами, що розкинулись навкруги їх, **економіями**, відомі в нас сїльському робітникові від самої колиски.

Немає в нас майже й одного села, де не було б своєї економії. Як далеко тягнеть ся Днїпро, починаючи вище Київа до самого Чорного моря і, як широко розкинулась уздовж його Україна, по-

чинаючи від Волині, туди за Харків,—так різні економії покрили великою сїттю села.

Є й у иньших ґуберніях Росії панські та дукарські багаті двори. Біля Москви, здовж річки Волги та в иньших місцях є теж по селах свої двори-павуки, які тягнуть останні соки з мужиків. Та наші павуки зовсїм иньші. Сказано: **економії.**

Там, у иньших областях Росії, заховались досї напів-кріпацькі порядки. Поміщики по більшій части не ведуть самі хазяйства, віддають землю селянам, або в „**іспольщину**“ (з половини), або в аренду за гроші, хазяйство ведуть селяни на малих шматочках. Коли поміщики й засївають собі поле, то роблять те здебільшого мужицьким реманентом, за що відступають селянам частину землї. Сильне малоземелля примушує селян брати в панів землю по найбільш високим цїнам, за найтяжчий обрік, хоч земля й дає мало, виродила ся зовсїм. Поміщикам це вигідно,—без усяких турбот загарбують доходи. Деяким дворянам мужики доставляють за дурно і курей, і гусей, і все, що потрібно „панові“,—як раз так як за панщини!

Було колись і в нас таке, і ще є повіти (уїзди), де гірша земля—на Волині, в Чернигівщинї й Харківщинї, та окремі села в иньших ґуберніях, де й тепер ведеть ся такий же напів-кріпаць-

кий порядок. Та помалу поміщики почали самі брати ся за хазяйство. Селяни, яких уже підрізало царське правительство своїми налогами та податками, не могли ні вигноїти, ні обробити як слід своїм убогим реманентом. Збірали вони з землї все менше та менше і, скільки не вибивались зі сил, панові багацько дати не могли. Все більш та більше руйнувалось наше селянство, воно розставалось з кіньми, коровами, переділяло на малесенькі шматочки свої наділи. Багацько горя, багацько мук та сліз бачила наша чорна земля. Сама ж вона, чорноземля наша, багата й родюча, нагодувати може не тільки людей, що на нїй живуть, а ще й иньші країни,—хлїб наш іде по цїлій Росії й за границу,—треба тільки як слїд біля неї ходити, мати на це силу, гарний реманент. Стало, знать, невигідно панам віддавати землю мужикам у аренду. Вони витягнули все, що можна було, з мужицького хазяйства та тепер почали самі хазяювати, або віддавати землю в аренду великим арендаторам із дворян або селян—у кого великий капітал. До того ж іще при кінцї панщини почали ставити на Українї сахарні заводи. Потрібно було на заводи буряків, а їх вигіднїще розводити в великому хазяйстві. Се теж підштовхувало панів узятись за дохідне дїло.

Так щезав у нас старовинний порядок, старовинне життя, прийшов порядок новий. Виросли великі економії-фільварки, що взяли своїм **капіталом** усе в свої залізні руки. Мужик малоземельний зі самостійного хазяїна став наймитом у економії, **сільським робітником. Пани почали на місце висмоктування мужицького хазяйства робити економію на робітничій праці.** Такою ж „економією“ занялись і багаті мужики, що здебільшого нажились теж на людському горі, на сльозах своїх сусідів.

Цей новий порядок розширив ся найбільше на землї в Київщинї, та на Поділлї, та в усій области біля Київа. Отсим саме й відріжняєть ся ця область від иньших частин Росії. Порядок сей сильно вкорінив ся й в сумежних ґубернїях, в Херсонщинї, у Катеринославщинї, у Таврії та в иньших—там, куди ходять від нас на заробітки. Та помалу, чим дужче дїлить ся село на багатих та бідних, чим більше проводить ся залїзних доріг, що звязують село з містом (городом) та облегчуть продажу сільських продуктів,—порядок цей неминуче вглибляєть ся й в ті ґубернії та закутки, де досі хазяйство держалось на старовинних основах.

II. Хто витворює багацтва економій?

Що ж таке сей новий порядок?

Наука називає його **порядком капіталїстичним** тому, що **капітал** в йому головна сила. Ми, сїльські робітники, знаємо його на своїй шкурі, на своїх злиднях.

Багацько тисяч пудів усякого хлїба продає кожен рік кожна економія. Навіть у неврожайні роки, коли в мужиків усе пропало, економія продає—на те в неї гарно оборудоване хазяйство з посївом ріжних ростин, із ріжним угноюванням та добрим оброблюванням землї, з ріжними поліпшеними плугами та машинами та сильним живим реманентом. Багацько десятків тисяч грошей доходу дістає кожний рік кожна економія. Звідкіля ж береть ся сей хлїб і сей дохід?

Без **працї** хлїб не виросте,—треба й виорати, й засїяти, й заволочити, і зжати, і змолотити. Чим більше вложити працї, тим кращий хлїб. Хто ж робить усю цю роботу, з чиєї працї сходить й наливаєть ся хлїб? **Всю цю роботу роблять сїльські робітники,** се на їх працю, на працю в холод годових та строкових, працю в нестерпучу спеку поденних, на непосильну працю малих дїтей наших падає проміння сонця, падає дощ і під-

водять у гору травичку і золотять колосся. Сільські робітники виробляють у економіях хліб, як фабричні робітники виробляють на фабриках ріжні товари. **Хліб та дохід економії ростуть із праці сільських робітників. Економія—се сільська фабрика, сільські робітники—рідні брати фабричних.**

III. Що буде з економіями?

Що ж буде з сими сільськими фабриками? Чи вічно голодувати ме робітник серед ланів та квіток і витворювати ме багацтва ненаситним капіталїстам?

Поміщики, грабуючи нашу працю, влаштовують велике хазяйство, в котрому все краще, як на мужицьких наділах, де легче добувати хліб. Вони думають вічно користуватись витвореним нашими руками добром. Але нужда, що жене нас тисячами в економії, ясно каже нам: „На віщо панське грабування? Чи не краще зробити сї чудові хазяйства, що виросли з нашого поту, **громадським добром** усїх робітників, усїх людей? І в городах поступити так із фабриками та залізними дорогами теж, і установити, щоб усї працювали та всї користувались благами великого хазяй-

ства, щоб плоди праці діставались робітникові щоб той, хто трудить ся, був щасливий!“

Так каже само життя. І те ж проголошують **соціял-демократи**, що проповідують **соціялїзм**. А робітники й по селах теж починають голосно про се казати.

Соціялїзм підготовляє капіталїстичний порядок, який виводить на світ велике хазяйство та згуртовує в одну силу робочих людей. Соціялїзм прийде тодї, коли робітнича кляса від краю до краю зрозуміє свою гірку долю, зєднаєть ся та силою своєю візьме всї хазяйства та власть у свої руки й покладе край приватній власности й пануванню людини над людиною. Тодї всї економії та всї фабрики по всім світї перейдуть у власність усїх робітників, усього громадянства, бо неробів серед громадянства тодї не буде, всї будуть примушені працювати. Країни зєднають ся для сього з країнами.

В соціялїстичному порядкові, у економіях, і на фабриках, виробляти меть ся все тільки найкращими способами, найбільш улїпшеними машинами, руководячись тільки суспільним благом, а не особистою наживою. Се дасть спромогу трудитись тільки по 3—4 години на добу. Лани приймуть зовсім иньший вигляд. Щезнуть густі межі бага-

тих та вбогих власників. Ріжні ростини розводити муть ся тільки там, де вони краще ростуть, оброблятн муть ся тільки кращі землї, десятина даватн ме багацько разів більше хлїба, усього буде всїм доволї. Гірші землї покриють ся темним лїсом. Скрізь порозводять ся багаті садки, і квітки буйно та радісно украсять обновлену матїр-землю, що її стільки віків опоганювала людська неправда та вмивала рясно людська кров. Люде розселять ся на волї з переповнених народом міст серед садків та ланів, та помалу щезнуть, як теперішні, понурі міста, що погубили стільки життя, і вбогі села, що бачили не менше горя. Помалу земля стане тим раєм, про який стільки віків мріяло людство, і люде заживуть вільно та щасливо.

До сього, проти бажання поміщиків, веде їхнїй порядок, ведуть їхнї економії.

ЖНИВА.

„Жнива! Жнива йдуть!“—пробігає луною по селї. Мантачать ся коси, лагодять ся грабельки, одточують ся серпи... Збірає робітник свою силу, щоб різати ту золоту стїну колосся, що без краю простягла ся аж на край-небо по панських ланах.

„Який сніп? Скілько за копу?“—так і питає один одного, і гуде село, й лаштують ся люде мов на те свято.

Бо жнива—це осередок усього сїльського хазяйства.

Багато працї поклали ми, сїльські робітники, заки привели разом із природою до пуття ту землю та той хлїб—пашню.

Ще тої зими возили ми гній на поле, накидали та скидали важкі вози, та розкидали по землї. А далї орали та скородили той пар. Коли все радїло на світї, і мов на свято одягла ся природа, і пташка радїла і співала дїтям над кубельцем, ми тільки на сонце поглядали, коли воно

встане та коли зайде, бо тоді йшов та кінчив ся день нашої праці. І не бачили ми щастя сімї, не тішили ся дітками, бо ніколи нам було навіть спочити.

Потім намозоленою рукою, або машиною-сіялкою, потіючи під спекою сонця, ми кидали важке зерно в пухку вироблену землю, щоб від тої праці зазеленіла густо в панському степу озимина.

А далії ми знову орали. Важко ступали в борозні, орючи панські лани, і осіний дощ холодною мрякою заліплював нам вічі, і вітер морозив нам руки.

А тільки прийшла весна, ми знов засівали й цю ріллю, і знов мов тим килимом зеленіла земля яриною. А дома плакали наші діти голодні.

Так ми працювали гірко, на дощі й на сонції, працювали за малі гроші, щоб тільки прожити, бо голод стояв поза нами. А над нами стояли панські прикащики та ганяли нас, щоб як найбільше віддати панові праці.

Тільки пан тихо сидів у свойому дворі. Не журив ся він, що мороз пришкварить йому тіло, не журив ся, що дощ промочить, а тоді запосяде пропасниця, або иньша хвороба, і не дасть заробити й того шага. Ні, за це немає йому журби.

У нього иньша журба на думці. Він журить ся, чи не дорого заплатив за роботу робітникам, журба його, коли ми пізно вийдемо на роботу. У своїх покоях він тільки підраховує, скільки матиме хліба, лічить, чи багато йому зостанеть ся.

Він же так тільки й орудує, мов той баришник. Оце має землю, має гроші й наймає нас робити на тій землї. І працюємо ми, працюємо, вибиваємось зі сил, і здобудемо за свою роботу яких більш або менш тисячу карбованців. За сї гроші ми все йому зробимо: і виоремо, і посїємо, і зберемо, і змолотимо, він тільки пузо гладить та ворогом на нас позирає.

А тоді дивись—продасть хліб за дві або три тисячі, і не сїючи, не збіраючи, заробляє на нас великі гроші.

Так то ми робимо на них і лїто, і зиму, а вони розкошують із нашої обікраденої працї.

Отже пани дивлять ся, щоб як найбільше заробити на нас, щоб як найбільше загарбати нашої працї.

Нам же навпаки треба, щоб не ссали задурно наших сил, щоб те добро, яке ми виробляємо, не забірали собі пани, а щоб як найбільше йшло нам. Нам треба, щоб вони як найбільше платили нам, щоб не працювати нам гірше вола.

Панові треба одно—нам друге.

Ми вороги собі й мусимо з панами боротись за те, що нам потрібно, бо по своїй охоті не дадуть вони нам нічого.

Панська сила—то наше знесилля. Наша сила —то кінець панському грабуванню. Наша нужда, голод, що стоїть за плечима, податки, які треба сплачувати,—се добро панам, бо знають вони, що поженуть нас злидні шукати в них заробітку, і чим більше у нас лиха, тим дешевше наймемо ся в них. Панська сила—то та царська поліція, те хабарницьке начальство, що завше боронять панів, що бють нас та катують, як тільки підіймемо ми голову.

Добре ще панам, коли ми домагаємось чого від них по одному. Тоді вони не боять ся нас: „Іди“, кажуть, „ми за сю ціну й без тебе знайдемо, скільки завгодно“. Не так вони відказують, коли гуртом чого домагати ся, коли всї одного бажають,—нехай пошукають тодї! **Наш союз, союз робітників, се наша найбільша сила.**

Але ж у нас на селї крім того бува, що раз треба більше робітників економії, то знов менше. І тодї сили наші й панські міняють ся.

Ще з осени, усю зиму, не треба багато робочих рук економії; загадають прикащики вийти

10 душам, а вийде 30. Ну, й відомо, що пан користуєть ся й збиває цїну як найнизче. Опісля, весною, більше треба народу, і тодї легче підняти цїну, і мусить пан більше платити.

Але все ж таки ввесь час аж до жнив— панська сторона бере.

Тільки в жнива вся сила на боцї робочого люду. Велике дїло жнива. Надійде час, коли вся праця, уся сила, вложена в землю, мусить вернутись людинї.

Хлїб достиг, зерно тверде, і треба його швидко забірати з поля, бо инакше все висиплеть ся й пропаде все. Тепер панові нїколи вже коверзувати, тепер треба сила народу, і не нам шукати роботи, а він шукає робітників. Тепер сила за нами, коли ми тільки схочемо того. А схочемо ми собі сили тодї, **коли зговоримось поміж собою, коли зеднаємось ми всї, робочі люде**, щоб добити ся від панів та всяких дукарів більшої плати, або дешевого снопа, щоб добитись кращого життя.

Коли ж ми зговорились по всїх селах, коли поміж нами буде союз та згода, тодї ми виборемо собі, чого забажаєм.

Пани загадають по 50 копійок від копи, або 12-й сніп. А ми всї скажемо їм, що тільки за 2 карбованцї підемо косити та дешевше як за 4-й

або 3-й сніп не підемо збірати. І не будемо йти, будемо всї **бастувати** (страйкувати).

Хлїб сам не полїзе в ожереди, а пани самі теж не зберуть його. Вони може накуплять жаток, але ми й до них не підемо. Намовимо і строкових, щоб і вони покинули роботу. Що ж зроблять тодї пани? Мусять дати нам добру цїну та все, чого захочемо, бо инакше все їм пропаде, бо инакше зруйнують ся вони, й самі підуть із торбами, як нас увесь вік ганяли.

Ще може пани покличуть стражників та салдатів, покличуть жандармів. Так щож із того? Мовчати? Пропадати? Хиба ж ми й так не знаємо, що всї вони проти нас, що всї вони разом із панами? Хиба вони не забірають із нас податків, не грабують, не знущають ся над нами? Ми вже добре це все знаємо, та тільки не налякають вони вже нас, і не спинять нашу боротьбу за кращу долю. Та вони й не зроблять нам нічого, коли змовимось усї та сидїти мемо тихо в хатах, або на своїм городї. Не поведуть нас силою на роботу. Покричать, поґвалтують, що „бунт" у нас, тай поїдуть нї з чим. А пани таки мусять нам дати, що схочемо.

Союз робітників—це велика сила, якої дуже боять ся всї ті, що нас гнетуть та грабують.

Забастовка (страйк) робітників, коли вони кидають усі працю,—це великий засіб, щоб вибороти собі краще життя.

Страйком робітники добивають ся від панів більшої плати, добивають ся, щоб менше робити, та усього, що їм треба.

Але страйк дає нам ще нові сили. Він збиває нас у одну громаду робітників-пролетарів.

Багацько над нами неправди та неволї, й багацько нам треба сил, щоб розбити все те, що скувало наш вік та нашу долю.

Треба ж нам добре знати, що дає нам силу, треба добре знати, як добувати кращого життя!

Основи сїльської робітничої орґанїзації.

Як приступити до робітничої фахової (професіональної) орґанїзації на селї? Глянувши на західно-европейські краї, де сїльський пролєтаріят багато зробив уже для свого визволення, ми можемо сказати: „Встань тільки, сїльський робітнику, озирнись та зрозумій свою силу, й ти переможеш!“

Із досвіду боротьби сїльських робітників тих країн ми й повинні користуватись, памятаючи, що **скарб робітничого руху є міжнароднїй.** Не мало цїнних указівок дає нам теж практика фахового руху фабричного пролєтаріяту.

Досвід згаданих країн, особливо італїйської „Національної Федерації (спілки) Робітників Землї“ показує нам, що основними точками в сїльських орґанїзаціях мусить бути:

1) Відокремленнє в екомічній орґанїзації пролетарсько-робітничої *) частини села від самостійної дрібно-селянської, робітників від самостійних селян та арендаторів, які живуть із праці у **власному** господарстві. Це потрібно не для **розбиття** боротьби проти спільних ворогів, як може здаватись на перше око, а для **загострення** та **більшого освідомлення** її. Така окрема орґанїзація тільки помагає робітникам краще виясннти свої **чисто пролєтарські** інтереси.

В Італії поруч із такою чисто-робітничою сїльською орґанїзацією засновують ся орґанїзації дрібних арендаторів та дрібних власників, самостійних селян, які мають крім спільних із робітниками теж і свої **окремі від робітничих** інтереси. Але й члени тих орґанїзацій стоять на **погляді клясової боротьби** й признають, що їх дрібні хазяйства в сучасному капіталїстичному порядкові не довговічні й що мета всїх пригноблених—**соціялїзм**. Усї ті орґанїзації сходять ся в Італії в одній федерації й, де треба, спільно виступають. Італїйська „Національна Федерація Робітників Землї“ числить більше як 170 тисяч членів, у значній більшости сїльських пролєтарів.

*) Сюди входять і зовсїм безземельні робітники, і малі власники, і переважно живуть із продажі, своєї праці.

2) Головне питаннє фахового руху—це **як-найширша масова орґанізація**, бо тільки при тій умові буде виключене широке страйколомство, й економічна боротьба йти ме успішно. Значить: фахова орґанізація сільських робітників мусить змагати до того, щоб засновувати відділи орґанізації по всїх повітах, в усїх селах, щоб притягнути до орґанізації робітників усїх катеґорій—годових і строкових з економій, поденних по селах і т. д. Але, числячись із адмінїстраційним подїлом та тим, що умови працї майже в усїх повітах хоч трохи відріжняють ся від умов иньших повітів, фахова орґанізація мусить мати окремі комітети по всїх повітах. Ті комітети вибирають повітові зїзди делеґатів сільських робітників. Фаховий конґрес сільських робітників усеї країни вибирає Головний Комітет загальної орґанїзації робітників ланів та лїсів.

3) Головна мета фахової орґанїзації—докладне виясненнє теперішнїх умов працї по селах: зарібкової платнї в ріжних порах року на ріжних роботах, як напр. на день весною, в жнива, в осени, за строк або місячно, в полї і в лїсї, чоловікам і жінкам на буряках, при плугах, при молотільній машинї і т. п., довжина робочого дня, умов найму постійних (годових) робітників і робіт-

ниць (їх платня, ординарія або харчі, хата і т. д.), нещасливих випадків на роботах, лікарської помочі та запомоги, забезпеченнє хорих та безробітних і т. и. Для того скликають ся місцеві зїзди, роблять обїздки сіл, збирають листами анкети, системізують державну й краєву статистику праці.

На основі зібраних даних про умови найму, проти панських цін на роботу всі орґанїзації кожного повіту випрацьовують спільно **робітничий цінник.** Сим робітничим цінником порядкує враз із цінниками (тарифами) иньших повітів та затверджує його Головний Комітет фахової орґанїзації сїльських робітників, а потім уже повітовий комітет розсилає його по всїх селах, сусїдних повітах та передає для інформації панам. Для переведення його в життя **орґанїзуєть ся страйкова (забастовочна) боротьба.** При широкій орґанїзації повітові комітети ведуть самі переговори з панами за принятте цінника, й окремим робітникам більш не треба дбати про виторгуваннє кращої платнї. Комітети доглядають за тим, щоб пани виконували умови. В ті умови входить довжина робочого дня та иньші пункти про охорону праці.

На основі иньших зібраних даних орґанїзація складає краєві та загально-державні законопроєкти про охорону праці на селї. Законопроєк-

ти сї вносять соціял-демократичні посли (депутати) в законодатнїм зібраннї (Державній Думі), а вся фахова орґанїзація могутнїм одностайним домаганнєм піддержує їх.

4) Фахова орґанїзація ширить свою пропаґанду клясової боротьби й соціялїзму, і простягає свою орґанїзацію й на робітників та селян, що **виїжджають на заробітки** на лїто, або на завше. Гуртки заробітчан дістають вказівки (інструкції) та цінники й адреси орґанїзованих робітників иньшої ґубернії, чи другої країни, куди йдуть на заробітки. Се потрібно на те, щоб спинити знижиннє цін на місцях заробітків та страйколомство. Сим ми введемо в життє наш великий пролєтарський поклик: „**Пролєтарі всїх країн, єднайте ся!**“

5) Ще велике значіннє має те, щоб фахові орґанїзації сїльських робітників ізвязувались також із орґанїзацією міських (городських) товаришів. Для кожного робітника мусить бути ясно, що і сїльський і міський робітник у ремеслї, чи на фабрицї—рідні брати, бо їх однаково взискує капітал і однакові в них інтереси—визволеннє зпід визиску капіталу. Ясно, що треба всїм як найтїснїще звязатись і одні одним помагати в боротьбі. В Італії в часї недавнього великого

страйку сільських робітників у провінції Пармі, робітники по всїх містах не лише прийшли сільським товаришам з грошевою поміччю, але й приняли до себе дїтей страйкарів. В Данії не так давно, в часї великого страйку міських робітників, робітники зі сіл підвозили по братерському на підмогу до міст хлїб та всяку поживу.

До того ж у нас, на Україні, сільський пролєтаріят, звязуючись тїсно із робітничими орґанїзаціями иньших фахів, черпати ме зі старого міського руху свою свідомість, і сам давати ме міському рухові свою силу. Се збільшить у десятеро спільну силу всього пролєтаріяту.

6) Врештї велику вагу має те, щоб довести до тїсних зносин між фаховою сільською орґанїзацією й кооперативно-споживчим рухом. При неминучому зростї клясової економічної боротьби, яка виявить ся перш усього в масових страйках, кооперативні крамницї, тїсно звязані з усім робітничим рухом, можуть виявити велику поміч піддержкою страйкарів. Чим тїснїще буде звязаний один рух із другим, тим сильнїща й тим свідомїща буде вся боротьба пролєтаріяту. Сим єднаннєм розсїють ся теж смішні вигадки, навязані у власнім інтересї сільським масам буржуазійними партіями, буцїм то самими тільки крамницями

можна зарадити всім лихам. Тільки як частина клясового руху кооперація дає справжню зброю в руки робітників, инакше, поза межами клясової боротьби, вона або веде його в ярмо буржуазних партій, або перетворюєть ся в звичайне акційне капіталїстичне підприємство.

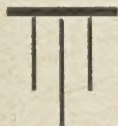
Отсе основні точки дїяльности сільської фахової орґанїзації.

Велика робота відкриваєть ся перед свідомим сільським робітництвом. Можна сказати, що з початком економічної праці по селах починаєть ся перед соціялїзмом на Українї нова епоха. Тяжка це робота при наших невеликих силах, при наших умовах. Але скільки б це не потребувало сил, соціяльдемократична партія мусить дати сільському пролєтаріятові в руки той ясний каганець, що освітить йому дорогу до щастя, і ту зброю, якою він виборе собі вже зараз більш людське життє. Хто працював серед уквітчаних ланів та запашних дерев під блакитною банею неба, і витворював великими жменями щастє своїм визискувачам, і не бачив досї у власному свойому життю нї одного веселого дня, той мусить пізнати дорогу до кращої долї.

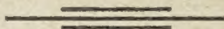
Коли це прийде, тодї сильною й могутньою стане й робітнича партія України, і боротьба про-

летаріяту загуркотить громом над хижим визиском ненажерливого капіталу від одного краю України до другого. Уже сей грім усе дужче гуркотить по иньших краях і несе на цілий світ із Заходу на далекий Схід свій могутній поклик: „До боротьби!“

Нехай це дасть і нам, українським сільським робітникам, силу одностайне стати всім до цеї вельми важної роботи.

Зміст:

Ціна 5 коп.
(10 фен., 12 сотиків).